

ISSN 2410-3381 (PRINT)

ISSN 2520-6842 (ONLINE)

ВІСНИК

Донбаського державного педагогічного
університету

СЕРІЯ: Соціально-філософські проблеми
розвитку людини і суспільства

Збірник наукових праць Випуск 1 (13) 2021

Виходить 2 рази на рік

Засновано у березні 2013 р.

СЛОВ'ЯНСЬК – 2021

ЗМІСТ

LEONID MOZHOVYI, VIKTORIYA SLABOUZ, NATALIA MOHYLIOVA	
LINGUISTIC PRAGMATISM.....	7
ВОЛОДИМИР ФЕДЬ, ІГОР ФЕДЬ	
ЕТИЧНЕ ТА ЕСТЕТИЧНЕ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА	20
ВІРА ДУБІНІНА	
ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ АЛЕКСІУСА МАЙНОНГА У КОЛІ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ	39
GEORGYI KHLEBNIKOV, IRINA TSIBIZOVA, ALEXANDER SHUBIN	
BEING AT TABLE WITH GOD AND PEOPLE: FOOD IN ANTHROPOLOGY AND RELIGION (Review)	55
ВАДИМ ЛЕБЕДЄВ, ТЕТЯНА КОЛИЧЕВА	
КРУТІСТЬ: ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ НОВИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ	78
В'ЯЧЕСЛАВ СТЕПАНОВ, ЖАННА КУНДІЙ, ЮЛІЯ МАЛІКОВА	
КУЛЬТУРНО МАРКОВАНІ ПРОЯВИ АЛАРМІЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	91
ВАСИЛЬ КУШЕРЕЦЬ, ЮЛІЯ ЮЩЕНКО, ОЛЕКСАНДР ПУГАЧ	
КОНЦЕПТ ОСВІТИ В ФІЛОСОФІЇ НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВИ (1991 — 2021 РР.)	110
GEORGYI KHLEBNIKOV, VIACHESLAV STEPANOV, PETRENKO ANASTASIA	

УДК 37.0 (1) (14)

ВАСИЛЬ КУШЕРЕЦЬ

*доктор філософських наук, професор, член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України, голова
правління Товариства «Знання» України,
президент Університету сучасних знань
(м. Київ, Україна)
e-mail: philosophy.kafedra@ukr.net
ORCID 0000-0002-2688-6570*

ЮЛІЯ ЮЩЕНКО

*кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії на соціальних наук
Полтавського державного медичного університету
(м. Полтава, Україна)
e-mail: Julia.yu@ukr.net
ORCID 0000 – 0002 – 2883 -2621*

ОЛЕКСАНДР ПУГАЧ

*спеціаліст, аспірант кафедри філософії, історії та
соціально-гуманітарних наук,
Донбаський державний педагогічний університет
(м. Слов'янськ, Україна)
e-mail: Razkolnikov@meta.ua
ORCID 0000-0003-1416-3262*

**КОНЦЕПТ ОСВІТИ В ФІЛОСОФІЇ НОВІТНІЙ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВИ (1991 — 2021 РР.)**

*Анотація. В статті розглядається розвиток
філософської думки в освітній сфері на межі століть та в
умовах утворення незалежної української держави.*

Визначення та детальний розгляд освітніх принципів філософії України в умовах незалежності дозволить розглянути всі необхідні умови по утворенню системи освіти в перші роки незалежності, в час державотворчих процесів, тому – необхідність розгляду освітніх змін та підходу до педагогічних процесів як на законодавчому рівні, так і в побутовому, дозволить під іншим ракурсом продивитись розвиток держави, яка до цього була незалежною в новій та новітній історії лише формально, та інколи навіть не мала автономних прав. Нова та новітня історія України – це велика кількість держав на теренах найбільшою за площею європейською державою. І саме в новітній історії вдалось об'єднати ці землі в єдину державу, хоч і без реальних прав на самовизначення. Тому, цікаво долучитись до розгляду конкретної ситуації, коли незалежність не тільки задекларована, а й фактична. Новітня історія України, зокрема, період незалежності та розбудови держави є необхідним елементом для визначення майбутніх тенденції в освіті та етнопсихології. Визначення характерних ознак епохи незалежності є необхідним елементом вивчення філософії освіти, як української, так і загальносвітової. Тому, висновки зі статті будуть використанні для аналізу в останньому розділі, який присвячений безпосередньо концепції освіти в українській філософії в новітній історії.

Ключові слова: *концепт освіти, філософія, освітній процес, педагогіка, ментальність.*

Завдання дослідження: Консерватизм української філософської думки довгий час залишався залежним від культурної політики різних держав, в яких відрізнялась як форма правління, так і політика до національних меншин. І, дивлячись на те, що протягом ХХ століття більшість

українських земель опинились в межах однієї держави, встигло сформуватись велике коло української інтелігенції.

Тому, важливо відзначити, що з 90-х років ХХ століття культурна політика держави веде боротьбу з економічними кризами та зміненням розуміння «успіху», тому що тоді на теренах колишнього Радянського Союзу, на фоні загальнодержавної кризи народжується велика група людей, яка фактично займається приватизацією державного майна, яке на той час припиняє бути важливим активом через перехід від планової економіки до ринкової.

Через такі фактори цей період найбільш цікавий для аналізу філософської та освітньої думки, їх синтезу та змін, які все ж таки почали відбуватися.

Тому в статті будуть розглянуті зміни в освітній моделі та підходи до освіти, які утворилися в незалежній історії. На це впливало безліч факторів. Зокрема, економічні та культурні зв'язки з сусідніми державами, взаємодія з країнами Західної Європи та Сполученими Штатами Америки та обрання власного шляху розвитку.

Мета дослідження: розглянути зміни в концепті освіти України в період незалежності, ставлення держави до освітньої політики і сучасні освітні тенденції. Окрема увага приділяється розвитку середньої освіти в 2010-х та 2020-х роках, та розгляду змін освітніх парадигм в загальноосвітній школі після впровадження Нової Української Школи (НУШ). Зробити огляд ситуації, яка склалась на межі десятиліть в ХХІ столітті, а саме з 2010 по 2021 рік та розглянути вплив соціально-політичної ситуацію на освіту.

Викладення основного матеріалу: розглядаючи епоху незалежної України, слід зазначити, що загальний закон про освіту глобально змінювався лише двічі: в 1991 році, та в 2017 (Галах, 2014, с. 275 — 276). За цей час відбулось багато

важливих подій, такі як перехід на 12-бальну систему, складання перших незалежних оцінювань знань учнів. Все це гарантувало певну об'єктивність та неупередженість думок, відносно рівня володіння навчальним матеріалом здобувачем освіти. Розглядаючи позитивні зміни, що характеризують стан української шкільної освіти, перш за все, варто назвати деідеологізацію, демократизацію та гуманізацію навчального процесу. Акцент було зміщено на формування національної ідентичності в учнів шляхом збільшення кількості годин на вивчення мови та літератури, історії України, введення додаткових українознавчих факультативних курсів (Чернікова, 2015, с. 200 — 201).

Ситуація з вивченням мов національних меншин також демонструвала позитивні тенденції. В результаті суспільно-політичних подій держава змінювала підходи до освіти учнів цієї категорії. Викладання рідної мови стає навчальним предметом, частина інших предметів також викладалась мовами національних меншин. Держава підтримувала видавництво художніх та навчальних книжок мовами національних меншин, під них адаптувались і вже наявні матеріали українською мовою.

Головні проблеми освітньої галузі — перш за все, це застаріла, частково або повністю відсутня матеріально-технічна база освіти, яка відповідала б необхідним нормативам та потребам суспільства. Це призводить до скорочення мережі шкіл, дошкільного та позашкільного виховання, паралельно з цим – все більше зростає кількість освітніх закладів, які проводять заняття у кілька змін. Ситуація із підручниками, методичними посібниками стає з кожним роком все більш критичною. Соціальний престиж праці педагогічних працівників знижується, скорочується професорсько-викладацький корпус та науковий потенціал вищих навчальних закладів, зростає навантаження на

одного викладача без необхідної фінансової стимуляції, яка б слугувала покращенню соціально-побутового життя освітніх працівників.

Однією з негативних тенденцій вищої освіти стало перевищення кількості студентів-випускників ВНЗ над необхідним державним замовленням спеціалістів широкого переліку спеціальностей, зокрема економічних та юридичних; відсутність плану за розподілом випускників вищих навчальних закладів, які знаходяться у державній формі власності. Дана проблема сприяла збільшенню кількості безробітних громадян з вищою освітою (Ткаченко, 2019, с.173).

Тому і досі залишається багато різних проблем філософії освіти, зокрема, одне з найбільших питань стосовно використання державної мови в офіційній сфері. Спротив на місцях і досі існує, і тому двомовність, яка може бути плюсом для людини, відіграє гальмівну роль в суспільстві, розгортаючи новаторство до консерватизму, тому, існує кілька головних проблем в філософії української освіти – це невизначеність в мовному питанні, консерватизм, який і досі має доволі сильні позиції в окремих регіонах України, відсутність вирішення ментальних питань з самоідентифікації, на додачу до визначення необхідних знань, умінь та навичок (Ткаченко, 2019, с.174). Все це дає зрозуміти, що для вирішення цих питань потрібно чекати не один десяток років, паралельно впроваджуючи реформи.

Розглядаючи розвиток освітньої думки в Україні та її вплив на філософію ХХІ століття, важливо виділити характерні зміни. Насправді, цей період можна назвати часом впровадження докорінних змін, які в 1990-ті роки мали скоріше формальний статус та повільно впроваджувались у південно-східних регіонах України. Від

проголошення незалежності і до 2002 року державі вдалось створити самодостатню систему освіти. З цього року вимоги до здобувачів освіти змінились, і більше не спираються на консерватизм минулого і на початку нового століття відбувається модернізація процесів [Чернікова, 2015, с. 200-201].

Згідно з доповіддю Національної академії педагогічних наук, в ХХІ столітті розвиток української освіти поділяється на такі періоди:

1. З 2003 по 2013 рік, коли розвиток освіти відбувається в умовах розширення спектру впливів європейської інтеграції та світової глобалізації

2. З 2014 по наш час, саме в цей період був змінений закон України «Про освіту», який був затверджений в 2017 році (Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2016, с. 7-8).

З 2014 року розвиток освіти відбувається в умовах російської агресії, тому особливим аспектом стає національно-патріотичне виховання. У рамках євроінтеграційного курсу держави, у 2014 році було прийнято новий Закон «Про вищу освіту», побудований на засадах створення Європейського простору вищої освіти. Розпочато комплексну модернізацію освітньо-наукової сфери. З цього часу стратегічним пріоритетом стало формування нації, яка постійно навчається, засвоюючи одночасно демократичні цінності, розвиваючи громадянське суспільство, утверджуючи людиноцентризм в освіті (Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2016). Друге десятиріччя ХХІ століття – це впровадження змін в системі підготовки здобувачів освіти на всіх ланках, від початкової освіти до вищої. Прискорення модернізації освіти відбулось у 2014

році, коли необхідність змін стала очевидною після початку російської агресії, яка продовжується і досі.

З 2015 року знову розпочалась дискусія про повернення до 12-річного навчання. Зокрема, це відбулося при обговоренні «Концепції розвитку освіти в Україні з 2015 по 2025 рік». В ньому виділені 5 основних напрямів розвитку середньої освіти, зокрема:

- повернутися до 12-річного навчання в школі та узгодити з типовими європейськими нормами загальну тривалість навчального року;

- застосувати ЗНО при переході на різні рівні навчання у школі (з I на II ступінь рейтинг враховується лише для моніторингу якості освіти, з II на III ступінь - для диференціації подальшої освітньої траєкторії: професійна школа, ліцей, гімназія та інші типи ЗНЗ (підготовка до вищої освіти);

- передбачити з 2017 року повний перехід старшої школи на профільну підготовку та створити навчальні заклади нових типів (III ступеня);

- забезпечити здобуття освіти і ступеня за місцем проживання, використовуючи різні форми навчання (сімейне, індивідуальне тощо);

- запровадити з 2018 року обов'язкову національну багаторівневу сертифікацію випускників старшої школи й закладів професійної освіти з іноземних мов та комп'ютерних технологій;

- забезпечити рівний доступ до освіти шляхом легалізації й спрощення процедури сімейного, індивідуального, екстернатного навчання, консолідації мережі шкіл;

- перейти з 2015 року на систему відбору/замовлення підручників, навчальних посібників та інших навчальних

засобів безпосередньо школами, скасувати конкурси навчальної літератури;

- змінити систему оплати праці вчителів і керівників шкіл, відмовившись від поурочної оплати, та перейти на оплату повного робочого дня педагогічного працівника тощо (Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2016, с. 11-12).

Варто зазначити, що один із стратегічних напрямків розвитку середньої освіти – це зміна системи оплати праці педагогічних працівників та адміністрації шкіл. На це впливають ряд об'єктивних причин - низький рівень оплати праці молодих спеціалістів, позначається на престижності професії. Відсутність соціальної допомоги з боку держави фактично не залишає вибору, а одноразова грошова допомога, яка дорівнює чотирьом прожитковим мінімумам кардинально не змінює ситуацію, адже інша частина відповідної постанови зобов'язує випускників працювати декілька років в державній школі. Через відсутність стимулювання, з кожним роком середній вік педагогічних працівників все збільшується і в підсумку, держава має брак кваліфікованих кадрів, що особливо відображається в селищах та маленьких містах, де один вчитель може викладати до 5 дисциплін, які можуть бути в тому числі з різних кафедр.

В концепції розвитку української освіти, зокрема її ланки середньої освіти, головною метою визначається – вміння навчатись в будь-якому віці та покращення конкурентоспроможності української освітньої системи. Проте, через бюрократизацію освіти та наявність великого обсягу паперової роботи, поширеними стають такі явища, як «професійне вигорання» та «професійна деформація», що у свою чергу ускладнює процеси дотримання освітніх стандартів педагогами.

Тому, теоретичне вирішення проблеми та реалізації всіх задумів натрапляють на перепони практичної реалізації. І всі задуми про профільну старшу школу, багаторівневу сертифікацію випускників старшої школи та середньо-спеціальних закладів та ЗНО між рівнями навчання в середній школі реалізуються з труднощами, і неможливі без подальшого вирішення проблем з кадровим складом. Нестачу вчителів середньої школи все більше відчувають навіть обласні центри та міста-мільйонники, через це наявні ризики щодо повного виконання цілей програми розвитку освіти на десятиріччя.

Певні зрушення відбулись в сферах початкової та інклюзивної освіти. Зокрема, в початковій школі – це введення в 2018-2019 навчальному році програми НУШ, яка в 2017-2018 році запроваджувалась в пілотному режимі в 100 українських школах. Головними завданнями НУШ стало введення 10 ключових компетенцій:

1. Спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовою;
2. Спілкування іноземними мовами;
3. Математична компетентність;
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння вчитися впродовж життя;
7. Ініціативність і підприємливість;
8. Соціальна та громадянська компетентності;
9. Обізнаність та самовираження у сфері культури;
10. Екологічна грамотність і здорове життя (Нова Українська Школа концептуальні засади реформування середньої школи, 2016, с. 14-16).

У переліку зазначених компетенцій акцент зроблено на багатогранність розвитку особистості учнів, про що

свідчать вимоги до знання державної, і/або рідної мови, а також іноземної мови, перетворюючи білінгвізм до полілінгвізму, коли кожен громадянин України в майбутньому на вільному рівні має володіти українською мовою, а також іноземною. Це є гармонійним продовженням проєвропейської політики в сучасній українській освітній та культурній думці. Йдеться про посилення комунікації саме з англійськими або романогерманськими мовними групами. Інтеграція в європейський культурний простір наразі є основним завданням української політики на будь-якому рівні, про що засвідчує доповнення в преамбулі до Конституції України, зміни до якої були прийняті 07.09.2019 року (Конституція України, 2021).

Наступна важлива компетенція, на яку варто звернути більше уваги – це вміння навчатись впродовж життя. В ній висловлюється думка, що школа – не тільки джерело нових знань, а також заклад, який впроваджує практичні навички. Недосконалий освітній процес приводить до відсутності необхідних практичних навичок після завершення середньої або старшої школи. І це стосується не стільки фахових навичок, скільки вміння ефективно самоорганізації навчання впродовж життя, формування базових soft skills, які необхідні спеціалістам. Саме зазначені фактори найчастіше підлягають критиці з боку освітніх експертів, педагогів, здобувачів освіти. Тому, виховання особи, яка вмінє знаходити баланс між теоретичними та практичними знаннями, а також вміння їх засвоїти в будь-якому віці – є важливим завданням НУШ, впровадження якої розпочнеться з 2022-2023 навчального року і в середній школі. Серед потенційних загроз повноцінної реалізації програми можна виділити — погіршення економічного стану держави, кардинальну

зміну пріоритетів держави в освітній галузі через зміну політичного керівництва, недостатню фаховість педагогічних кадрів тощо.

Власний розвиток мала також інклюзивна освіта. Розвитку знань, умінь та навичок дітей з особливими потребами завжди приділяється багато уваги. Створювалася мережа навчальних закладів для дітей з особливими потребами, проводилося навчання кваліфікованих педагогічних працівників, розробка нової методичної бази, все це відбувалося протягом ХХ-ХХІ століття. Тому, актуальність цього напрямку в освіті з кожним роком лише посилюється відповідно до загальноєвропейських стандартів.

Інклюзивна освіта регулюється Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту». Згідно зі статистикою, за чотири роки, з 2015 по 2019 рік, кількість учнів в інклюзивних класах зростає — з майже 3 тисяч учнів до 18 (Освіта в Україні: Виклики і перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник, 2020, с. 57-58). Це говорить про актуальність інклюзивної освіти та зростання професійного кадрового складу серед вчителів, які навчають дітей з особливими потребами.

Висновки. Існує ряд суперечностей, що характеризують філософію української освіти на межі ХХ-ХХІ століття. З одного боку, це визнання довгої боротьби українського народу за свій суверенітет та українську мову у державній сфері. Зокрема, офіційне визнання України світом в межах майже всієї території, де мешкають українці, надання українській мові статусу державної, та повноцінне визнання української нації, яка завжди знаходилася в сутінках інших держав і ніколи не могла отримати необхідного обсягу прав для здійснення власних

державницьких домагань. Тому, такі зміни відобразились в освіті – почали з'являтися нові вимоги до освіти, яка українізувалась і стала спрямовуватися на об'єктивність та формування відкритості і демократизму у новій генерації, через що тоталітарні методи на офіційному рівні відходять в минуле, і тепер провідною силою стає демократизм, прояви якого відображались лише в документах, коли Україна була формально незалежною державою.

В 1990-ті роки, у зв'язку з переходом до ринкової економіки, попит на традиційні професії знижується, тому в цей період формується запит на нові спеціальності, пов'язані зі сферою бізнесу. Державна система вищої освіти не була спроможна швидко та адекватно відреагувати на суспільний попит. Через що, з'явилися нові виклики в освітній системі. Перш за все – це зменшення впливу держави на нове покоління, яке фактично виховувалась не за державними законами, чи батьківськими правилами, а скоріше за неформальними правилами, які тоді діяли в суспільстві.

Паралельно з цим відбувається скорочення кількості навчальних закладів по всій країні через відсутність відповідної матеріально-технічної бази. Фінансування навчальних закладів відбувається в недостатній кількості, і тому, праця і навантаження на педагогічних працівників збільшується. Додатково, збільшується кількість безробітних, які мають вищу освіту. Цей момент стає вирішальним в падінні авторитету державного сектору. Через це – на трудовий ринок виходить велика кількість спеціалістів, яких неможливо забезпечити роботою за фахом.

Після стабілізації ситуації на початку 2000-х років виявились проблеми, які назрівали ще в 1990-х роках, коли культурна політика залежала від економічної. І

центральним питанням стає мова. Тісні культурні зв'язки з Російською Федерацією, а також наявність виховної мети освіти лише в виховних планах педагогічних працівників в навчальному середовищі ледве не привів до роз'єднання країни в 2004-2005 на виборах президента України, коли суспільство було політизованим настільки, що пів-країни ледве не відділилось. Ця ситуація на той момент була критичною, та була сигналом для влади. І за 2005-2010 рік були зроблені дії для того, щоб хоч якось покращити становище української мови та культури. З 2010 по 2013 рік всі ці зміни були згорнуті, але саме з 2005 року освіта стала по справжньому українською, і ніхто з нових президентів та урядовців не наважився підірвати основи національної політики в мовному питанні. Тим не менш, невирішені освітні, культурні та філософські питання, призвели до окупації частини української території.

Зокрема, це відображається в реформуванні середньої школи. Введення в 2017-2018 році Нової Української школи (НУШ) – це намагання актуалізувати навчальний процес та зробити випускника української школи конкурентоздатним. Зміна орієнтирів на безперервне навчання та критичне мислення, акцент на вмінні об'єктивно та неупереджено, введення нової навчальної дисципліни у старшій школі під назвою «Громадянська освіта», надає учням необхідні знання, уміння та навички з соціологічних, культурних та економічних питань. Додатково, більше уваги приділяється інклюзивній освіті, кількість учнів якої невпинно зростає з кожним роком, про що свідчать матеріали Інформаційно-аналітичної збірки Міністерства освіти і науки України.

Тому наразі відбулись докорінні зміни, і в 2010-2020-х роках українська національна політика відповідає сучасним викликам. Зміни в освіті стають дійсно суттєвими, бо російська окупація зробила головне – об'єднала навколо

спільних проблем та мобілізувала суспільство на боротьбу за державний суверенітет. Через що, у філософії освіти на 30-му році незалежності прийшли необхідні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галах, В. В. Специфіка реформування середньої освіти в незалежній Україні // Таврійський вісник освіти. 2014. №4. С. 274–281.

2. Гришук, Г. Розвиток початкової освіти в Україні за роки незалежності // Освітологічний дискурс. 2017. №1. С. 227–234.

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. (date of access: 13.06.2021).

4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні /Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с

5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nya-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (date of access: 13.06.2021).

6. Освіта в Україні: Виклики і перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>. (date of access: 13.06.2021).

7. Ткаченко, У. Розвиток вищої освіти в незалежній Україні 1991 – 2002 рр.)// Молодь і Ринок. 2019. №6. С. 171–175.

8. Чернікова, Л. Ф. Розвиток освіти в сучасній Україні: освітньо-правовий аспект//Вопросы духовной культуры. 2015. №49. С. 199–203.

VASYL KUSHERETS

*Doctor of Philosophy, Professor,
Corresponding members of
the National Academy of Sciences of Ukraine,
Chairman of the
Board of Ukrainian Society “Knowledge”,
President of University of Modern Knowledge
(Kyiv, Ukraine)*

*e-mail: philosophy.kafedra@ukr.net
ORCID 0000-0002-2688-6570*

OLEKSANDR PUHACH

*Specialist degree, post-graduate student of the Department
of Philosophy, History and Socio-Humanitarian Sciences,
Donbas State Pedagogical University
(Sloviansk, Ukraine)*

*e-mail: Razkolnikov@meta.ua
ORCID 0000-0003-1416-3262*

YULIA YUSHENKO

*Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor of the
Department of Philosophy and Social Science,
Poltava State Medical University
(Poltava, Ukraine)*

*e-mail: Julia.yu@ukr.net
ORCID 0000 – 0002 – 2883 -2621*

**THE CONCEPT OF EDUCATION IN PHILOSOPHY OF
CONTEMPORARY HISTORY OF UKRAINE UNDER
THE CONDITIONS OF DEVELOPING THE
INDEPENDENCE OF THE STATE (1991 — 2021)**

*Abstract. The article considers the development of
philosophical thought in the field of education at the turn of the*

centuries and under the conditions of the formation of an independent Ukrainian state. Definition and detailed consideration of the educational principles of philosophy of Ukraine under the conditions of independence will allow considering all the necessary conditions for the formation of the system of education during the first years of independence, during state-building processes, therefore - the necessity of consideration of educational changes and approach to pedagogical processes, both at the legislative level and domestic one, will allow looking at the development of the state from a different perspective, which before was independent in Modern and Contemporary History only formally, and sometimes did not even have autonomous rights. The Modern and Contemporary History of Ukraine is a large number of states on the territory of the largest European state. And it is in Contemporary History that these lands have been united into a single state, although without real rights to self-determination. Therefore, it is interesting to join the consideration of a specific situation when independence is not only declared, but also actual. Contemporary History of Ukraine, in particular, the period of independence and state building is a necessary element for determining future trends in education and ethnopsychology. Defining the characteristics of the independence era is a necessary element in the study of the philosophy of education, both Ukrainian and global. Therefore, the conclusions from the article will be used for conclusion and analysis in the last section, which is devoted directly to the concept of education in Ukrainian philosophy in Contemporary History.

Keywords: *concept of education, philosophy, educational process, pedagogy, mentality.*

ВАСИЛИЙ КУШЕРЕЦ

*доктор философских наук, профессор,
член-корреспондент Национальной академии
педагогических наук Украины,
председатель правления Общества «Знание» Украины,
президент Университета современных знаний
(Киев, Украина)*

e-mail: philosophy.kafedra@ukr.net

ORCID 0000-0002-2688-6570

АЛЕКСАНДР ПУГАЧ

*аспирант кафедры философии, истории и социально-
гуманитарных наук,
Донбасский государственный педагогический
университет
(г. Славянск, Украина)*

e-mail: Razkolnikov@meta.ua

ORCID 0000-0003-1416-3262

ЮЛИЯ ЮЩЕНКО

*кандидат философских наук, доцент кафедры
философии и социальных наук
Полтавского государственного медицинского
университета (Полтава, Украина)*

e-mail: Julia.yu@ukr.net

ORCID 0000 – 0002 – 2883 -2621

**КОНЦЕПТ ОБРАЗОВАНИЯ В ФИЛОСОФИИ
НОВЕЙШЕЙ ИСТОРИИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ
РАЗВИТИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ ГОСУДАРСТВА
(1991 — 2021 ГГ.)**

Аннотация. В статье рассматривается развитие философской мысли в образовательной сфере на рубеже веков и в условиях образования независимого украинского государства. Определение и детальное рассмотрение образовательных принципов философии Украины в

условиях независимости позволит изучить все необходимые условия для формирования системы образования в первые годы независимости, во время усиления процессов становления государственности, что обуславливает необходимость рассмотрения образовательных изменений и подходов к педагогическим процессам как на законодательном уровне, так и на бытовом, что позволит под другим ракурсом просмотреть развитие государства, которое до этого было независимо в новой и новейшей истории лишь формально, и иногда даже не имело автономных прав. Новая и новейшая история Украины — это большое количество государств на территории самой большой по площади европейской страны. И именно в новейшей истории удалось объединить эти земли в единое государство, хотя и без реальных прав на самоопределение. Поэтому интересно приобщиться к рассмотрению конкретной ситуации, когда независимость не только задекларирована, но и фактическая. Новейшая история Украины, в частности, период независимости и развития государства является необходимым элементом для определения будущих тенденций в образовании и этнопсихологии. Определение отличительных признаков эпохи независимости является необходимым элементом изучения философии образования, как украинской, так и общемировой. Поэтому, выводы из статьи будут использованы для анализа в последнем разделе, который посвящен непосредственно концепции образования в украинской философии в новейшей истории.

Ключевые слова: *концепт образования, философия, образовательный процесс, педагогика, ментальность.*

REFERENCES

1. Halakh, V. V. (2014) Spetsyfika reformuvannia serednoi osvity v nezalezhnii Ukraini [Specifics of Secondary Education Reform in

Independent Ukraine]. *Tavriiskyi visnyk osvity [Tavriya Bulletin of Education]*. No. 4. P. 274–281. [in Ukrainian].

2. Hryshchuk, H. (2017). Rozvytok pochatkovoї osvity v Ukraini za roky nezalezhnosti [Development of primary education in Ukraine during the years of independence]. *Osvitolohichniy dyskurs [Educational discourse]*. No 1. P. 227–234. [in Ukrainian].

3. *Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>. (date of access: 13.06.2021). [in Ukrainian].

4. *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National Report on the State and Prospects of Education in Ukraine]*. (2016). National Academy of Educational Sciences of Ukraine Eds. V. H. Kremen, V. I. Luhovy, A. M. Hurzhii, O. Ya. Savchenko; Ch. ed. V. H. Kremen. Kyiv : Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].

5. *Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [The New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform]*. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (date of access: 13.06.2021). [in Ukrainian].

6. *Osvita v Ukraini: Vyklyky i perspektyvy [Education in Ukraine: Challenges and Prospects]*. (2020). Informatsiino-analitychnyi zbirnyk [Information-analytical collection]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf>. (date of access: 13.06.2021). [in Ukrainian].

7. Tkachenko, U. (2019). Rozvytok vyshchoї osvity v nezalezhnii Ukraini 1991 – 2002 rr.) [Development of Higher Education in Independent Ukraine 1991 - 2002]. *Molod i Rynok [Youth and Market]*. No 6. P. 171–175. [in Ukrainian].

8. Chernikova, L. F. (2015). Rozvytok osvity v suchasnii Ukraini: osvitno-pravovy aspekt [Development of Education in Modern Ukraine: Educational and Legal Aspect]. *Voprosy dukhovnoi kultury [Questions of spiritual culture]*. No 49. P. 199–203. [in Ukrainian].

UDC 291.15

GEORGYI KHLIEBNIKOV

*Candidate of Philosophical Sciences,
Head of the Center of Scientific Information Studies in the
Humanities, INION RAN
(Moscow, Russia)
ORCID 0000-0001-5410-4807*

VIACHESLAV STEPANOV

*Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor of the
Department of Philosophy, History and Socio-Humanitarian
disciplines,
SHEI “Donbas State Pedagogical University”
(Sloviansk, Ukraine)
e-mail: philosophy.kafedra@ukr.net
ORCID 0000-0002-2616-1462*

PETRENKO ANASTASIA

*Postgraduate student of the Department of Philosophy, History
and Socio-humanitarian disciplines
Donbass State Pedagogical University
(Slavyansk, Ukraine)*

**THE IDEA OF GOD AS A RELIGIOUS AND
POLITICAL FACTOR OF THE UNIFICATION OF THE
JEWISH ETHNOS**

***Abstract.** The article deals with the investigation of specifics of understanding of God in Judaism in the 21st century. The authors consider such issues as the image of God, problems of interaction of God with His creations, and the whole*